Insektenplagen in bossen en andere houtopstanden in 1969

Insect and mite pests in forests and other woody growths in the Netherlands 1969

D. Doom
Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem

Evenals in onze vorige jaaroverzichten zijn in het huidige overzicht de gegevens opgenomen afkomstig van de leden van onze Waarnemersorganisatie. Tevens zijn hierin de waarnemingen van onze eigen medewerkers verwerkt. Aan hen die hun medewerking verleenden betuigen we gaarne onze dank. In de tabellen I en II worden alle gegevens samengevat.

Vanwege hun explosief optreden, trokken de volgende insektesoorten het meest de aandacht:

1 Spinselmotten (Yponomeuta sp.). De polyfage appelspinselmot kwam op verscheidene plaatsen in de zuidelijke provincies massaal voor, langs de Noordzeekust in combinatie met de op kardinaalshoed monofaag levende soort. De wilgespinselmot (Y. rorella) die in 1962 in het bijzonder bij St. Oedenrode en Waardenburg schadelijk was, trad nu noordelijk van de grote rivieren op een aantal plaatsen opvallend op.

2 Bastaardsatijnvlinder (Euproctis chrysorrhoea). Op verscheidene plaatsen in Noord-Brabant en noord-Limburg vrat het insekt diverse houtsoorten, maar vooral de eiken kaal; langs de Noordzeekust van Noord- en Zuid-Holland voornamelijk op de duindoorn optredend, ondervonden de recreanten in enkele gevallen hinder van de brandharen van deze rupsen.

3 Elzebladroller (Epinotia sordidana). Deze tot dusver in Nederland niet als schadelijk bekende tortricide vrat in de omgeving van het Veerse Meer over een tamelijk grote oppervlakte de elzen kaal. Een tweede generatie bleef achterwege.

Voor de namen van insekten en mijten in de hierna volgende tekst is de nomenclatuur van het 1e deel van "Bosbescherming" (1) gevolgd; voor de namen der houtgewassen is geraadpleegd: Nederlandse dendrologie, flora der cultuurgewassen (2). Aantastingen van geringe betekenis zijn wel in de tabellen, maar niet bij de behandeling der afzonderlijke soorten vermeld.

Kevers (Coleoptera)

Grote dennesnuitkever (*Curculio abietis L.*) matig: op groveden bij Ugchelen, op Pinus bij Breda, Ulvenhout en Chaam.

Summary

The available data on infestations by forest insects are summarized in tables I and II. The following events merit special attention.

1 Ermine moths (Yponomeuta sp.). Serious infestations of several species, including hawthorn and spindle, occurred in the Southern provinces and in the dunes along the North Sea coast. Infestations of willow by Y. rorella Hb. occurred locally in some Northern provinces.

2 Browntail moth (Euproctis chrysorrhoea L.). Complete defoliation of oak, fruit trees and a few other woody species occurred in the province of North-Brabant and in the Northern part of Limburg. Local outbreaks on seabuckthorn in the dunes caused some trouble to holiday-makers.

3 Alder leaf roller (Epinotia sordidana Hb.). This insect which had never been recorded as noxious in the Netherlands, caused complete defoliation of black alder in a fairly large area around the Veerse Meer in the province of Zeeland.

4 Satin moth (Leucoma salicis L.). About 150 acres of a ten year old poplar plantation in the Nort-East part of the polder Oostelijk Flevoland were completely defoliated by this insect.

Elzesnuitkever (*Cryptorrhynchus lapathi L.*) ernstig: in wilgen bij Workum. matig: in wilgen bij Makkum en in elzen op Terschelling.

Dennenscheerder (*Tomicus piniperda L.*) ernstig: in de boswachterij Schoorl en bij Enschede. matig: vrijwel in geheel Noord-Brabant, plaatselijk op de Veluwe, voorts bij Dwingeloo, Nijverdal en Bilthoven.

Grote populiereboktor (*Saperda carcharias L.*) ernstig: bij Jutphaas, Harmelen en Winssen. matig: in de populieren langs het Merwedekanaal te Utrecht en plaatselijk in het oostelijk deel van Noord-Brabant.

Wilgehaan (*Phyllodecta sp.*) matig: op de wilgen langs de rijksweg Arnhem-Nijmegen bij Elst, verder ook bij Hardenberg.

Elzehaan (*Agelastica alni L.*) ernstig: op de elzen in de boswachterij Wieringermeer en bij Bilthoven, op berken en elzen in de stadsbeplantingen van Amstelveen.

Sneeuwbalhaan (*Galerucella viburni Payk.*) matig : op Gelderse roos in de parken in en om Arnhem.

Heidekever (*Lochmaea suturalis Thoms.*) ernstig: bij Schoorl.

Staartwormboorder (*Hylecoetus dermestoides L.*) matig: in gevelde douglas- en lariksstammen in het Speulderbos bij Garderen.

Vlinders (Lepidoptera)

Lariksmot (*Coleophora laricella Hb.*) matig: in geheel Overijsel, in de boswachterijen Grolloo en St. Anthonis en bij Esbeek.

Dennelotrups (*Rhyacionia buoliana Schiff.*) ernstig: in een boomkwekerij bij Boskoop op groveden en bergden. matig: in een vijfjarige grovedennenopstand bij Loenen, verder nog bij Someren.

Elzebladroller (*Epinotia sordidana Hb.*) ernstig : kaalvreterij van zwarte elzen in de omgeving van het Veerse Meer; een tweede generatie trad niet op.

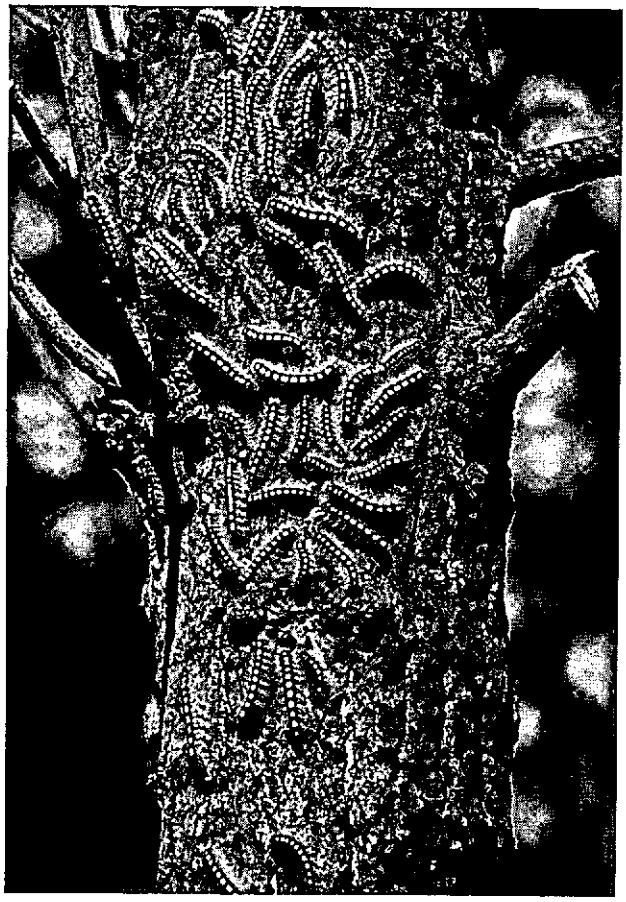

Rupsen van de satijnvlinder op populierestam *.

Winternest van de rupsjes van de bastaardsatijnvlinder op eik.

* Foto's: Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

Rupsen van de bastaardsatijnvlinder.

Spinselmotten (*Yponomeuta sp.*) ernstig: op wilgen langs de weg Steenwijk-Blokzijl, bij Baambrugge en Ter Aar; op meidoorn plaatselijk in Limburg en in de stadsplantsoenen van Schiedam, Eindhoven en Ter Aar; op kardinaalshoed in de plantsoenen te Velsen en Schiedam en in het duinterrein omgeving Bloemendaal en Zandvoort. Aantastingen o.a. van Prunus, Malus, Cotoneaster in openbare beplantingen te Schiedam en Gouda. matig: op diverse houtsoorten te Alkmaar, 's-Graveland, Delft, Valkenburg, Haarlem, en in de duinbeplanting tussen Den Haag en Wassenaar; op wilg vervolgens nog bij Grouw, Akkrum en Terhorne in Friesland.

Psi-vlinder (*Apatele tridens Schiff.*) matig tot ernstig: op Cotoneaster te Den Haag.

Horzelvlinder (*Sesia apiformis Cl.*) ernstig: in de populieren langs het Merwedekanaal te Utrecht.

Populiereglasvlinder (*Sciapteron tabaniformis Rott.*) ernstig: op Rozenburg. matig: in de kwekerij Het Harderbos bij Lelystad.

Bastaardsatijnvlinder (*Euproctis chrysorrhoea L.*) ernstig: op eiken op diverse plaatsen in Noord-Brabant en noord-Limburg zoals: Wijchen, Wouw, Roosendaal, Geffen, Heesch, Best, 's-Hertogenbosch, Vlijmen en Linne; op duindoorn bij Hoek van Holland en op Terschelling; op allerlei sierheesters in de openbare beplantingen van Eindhoven. matig: op duindoorn en meidoorn in de omgeving van Wassenaar.

Satijnvlinder (*Leucoma salicis L.*) ernstig: in het noordoostelijk deel van Oostelijk Flevoland. matig: bij Zuidbroek en bij Dinteloord.

Plakker (*Lymantria dispar L.*) Vele eilegsels waargenomen op eiken, wilgen en linden langs de wegbeplanting tussen Weert en Roermond.

Ringelrups (*Malacosoma neustria L.*) ernstig: op eiken bij Weert. matig: op meidoorn en siergewassen in de openbare beplantingen te 's-Hertogenbosch.

Wapendrager (*Phalera bucephala L.*) matig: in een lindebeplanting op een schoolplein te Den Haag.

Basterdhoornrups (*Mamestra persicariae L.*) ernstig: op Cotoneaster en roos in de stadsbeplantingen van Den Haag.

Gele Heideborstel (*Orgyia ericae Germ.*) ernstig: in de heidevelden van De Hoge Veluwe en van de "Asselse Heide" bij Apeldoorn.

Wilgehoutrups (*Cossus cossus L.*) ernstig: in populieren te Vlaardingen en bij Budel, in berken bij Mill. matig: in populieren langs de weg Winssen en Bergharen.

Blad- en Galwespen (Hymenoptera)

Sparrespinselbladwesp (*Cephalcia abietis L.*) ernstig: op fijnsparren bij Epe. matig: op fijnsparren bij Garderen.

Kleine wilgebladwesp (*Pteronidea melanaspis Htg.*) ernstig: kaalvreterij van schietwilgen op het kampeerterrein bij Langweer (Fr).

Dennebladwesp (*Diprion pini L.*) matig: op verspreid staande grovedennen in "De Grote Peel".

Eikegalwesp (*Andricus collaris curvator Htg.*) matig: talrijke bladgallen in de eiken langs de rijksweg bij Zuidbroek.

Blad- en Schildluizen (Hemiptera)

Lindebladluis (*Eucallipterus tiliae L.*) Talrijk: in straatbeplantingen te Kampen. matig: te Velsen en Zwolle.

Groene sparreluis (*Elatobium abietinum Wlk.*) matig: op fijnsparren bij Kerkrade en op sitkasparren bij Boxtel.

Beukebladluis (*Phyllaphis fagi L.*) ernstig: in de kwekerijen Parkbos bij Velsen en in Oostelijk Flevoland, voorts op de beuken in de begraafplaats van Zwolle.

Dennewolluis (*Pineus pini L.*) matig: op grovedennen en bergdennen bij Boskoop.

Larikswolluis (*Adelges laricis Vallot.*) matig: bij Bilthoven.

Wollige slawortelluis (*Pemphigus bursarius L.*) matig: op Italiaanse populieren in Arnhem.

Spiraalgalluis (*Pemphigus spyrothecae Pass.*) matig: op Italiaanse populieren in Arnhem.

Wollige beukestamluis (*Cryptococcus fagi Bärenspr.*) matig: op enkele beuken op De Hoge Veluwe en bij Nieuwkuik.

Dennenschorsschildluis (*Matsucoccus sp.*) massaal: op grovedennen in het Zeisterbos; door predatie liep de populatie in het najaar belangrijk terug.

Literatuur

1 Doom, D. Schadelijke bosinsekten. Bosbescherming I, uitg. Pudoc Wageningen (33-161), 1969.
2 Boom, B. K. Nederlandse Dendrologie, Flora Cultuurgewassen I, 1965.

Yponomeuta rorella. Met spinsel ingehoesde wilgestam.

Tabel I. De in 1969 schadelijk opgetreden insekten en mijten, gerangschikt naar het beschadigde gewas.

plantesoort/plant species	aangetast door/attacked by
Pinus sylvestris L.	Curculio abietis L. Strophosomus sp. Tomicus piniperda L. Rhyacionia buoliana Schiff. Petrova resinella L. Diprion pini L. Pineus pini L. Matsucoccus sp.
Pinus nigra Arn. var. nigra	Curculio abietis L. Tomicus piniperda L.
Pinus nigra Arn. var. maritima Melv.	Curculio abietis L. Brachyderes incanus L. Rhyacionia buoliana Schiff.
Picea abies Karst.	Cephalcia abietis L. Pristiphora abietina Chr. Elatobium abietinum Wlk.
Picea sitchensis Carr.	Elatobium abietinum Wlk. Gilletteella cooleyi Gill.
Pseudotsuga menziesii Franco	Curculio abietis L. Strophosomus sp. Hylecoetus dermestoides L. Gilletteella cooleyi Gill.
Larix leptolepis Gord.	Curculio abietis L. Hylecoetus dermestoides L. Coleophora laricella Hb.
Tsuga heterophylla Sarg.	Curculio abietis L.
Populus sp.	Saperda carcharias L. Phyllodecta sp. Sesia apiformis Cl. Sciapteron tabaniformis Rott. Leucoma salicis L. Cossus cossus L. Pristiphora conjugata Dahlb. Pemphigus bursarius L. Pemphigus spyrothecae Pass.
Salix sp.	Cryptorrhynchus lapathi L. Phyllodecta sp. Yponomeuta rorella Hb. Apatele tridens Schiff. Euproctis chrysorrhoea L. Lymantria dispar L. Phalera bucephala L. Pteronidea pavida Lep. Pteronidea melanaspis Htg.
Quercus robur L.	Haltica quercetorum Foudr. Tortrix viridana L. Malacosoma neustria L. Euproctis chrysorrhoea L. Lymantria dispar L. Andricus collaris f. curvator Htg.
Fagus sylvatica L.	Orchestes fagi L. Phyllaphis fagi L. Cryptococcus fagi Bärenspr.
Alnus glutinosa Vill.	Cryptorrhynchus lapathi L. Agelastica alni L. Epinotia sordidana Hb.
Tilia europaea L.	Phalera bucephala L. Lymantria dispar L. Eucallipterus tiliae L. Eotetranychus telarius L.
Betula sp.	Deporaus betulae L. Agelastica alni L.
Acer pseudoplatanus L.	Euproctis chrysorrhoea L.
Crataegus sp.	Yponomeuta padella malinella Zll. Malacosoma neustria L.
Sorbus aucuparia L.	Yponomeuta padella malinella Zll. Euproctis chrysorrhoea L.
Euonymus europaea L.	Yponomeuta evonymella L.
Cotoneaster sp.	Apatele tridens Schiff. Mamestra persicariae L. Euproctis chrysorrhoea L.
Ribes alpinum L.	? Abraxas grossulariata L.
Hippophae rhamnoides L.	Euproctis chrysorrhoea L.
Viburnum opulus L.	Galerucella viburni Payk. Yponomeuta padella malinella Zll.
Prunus padus L.	Yponomeuta padella malinella Zll.
Calluna vulgaris Hull	Lochmaea suturalis Thoms. Malacosoma castrensis L. Orgyia ericae Germ.

Table I. The insect and mite pests of 1969, grouped according to their host plants.

Tabel II. De graad van aantasting in de verschillende provincies.

A: ernstige aantasting (waaronder kaalvreterij) — heavy infestation (among which complete defollation)
a: idem, doch plaatselijk — ditto, but local
B: matige aantasting — moderate infestation
b: idem, doch plaatselijk — ditto, but local
C: lichte aantasting — light infestation
c: idem, doch plaatselijk — ditto, but local

insektesoort/insect species	provincies/provinces										
	Friesl.	Groningen	Drente	Overijsel *	Gelderl.**	Utrecht	N.-Holl.	Z.-Holl.	Zeeland	N. Brabant	Limburg
Curculio abietis L.			C	c	bc					bc	
Orchestes fagi L.					c	c					
Cryptorrhynchus lapathi L.	ab										bC
Deporaus betulae L.				c	c						
Brachyderes incanus L.										c	
Strophosomus sp.				c							
Tomicus piniperda L.	bc		C	abC	b	bc	ac	c		aBc	
Saperda carcharias L.			C	c	a	ab				bc	
Phyllodecta sp.				b	bC			c			
Agelastica alni L.				c	b	ab	a	c		b	
Haltica quercetorum Foudr.	c				c					c	
Galerucella viburni Payk.					b		c				
Lochmaea suturalis Thoms.					c		a				
Hylecoetus dermestoides L.					b						
Coleophora laricella Hb.	C		bC	Bc	C					bC	C
Rhyacionia buoliana Schiff.			c		b			a		b	c
Petrova resinella L.					C						
Epinotia sordidana Hb.									a		
Tortrix viridana L.				c	c						
Yponomeuta sp.	b			a		a	B	Abc		a	aB
Apatele tridens Schiff.	c							ab			
Sesia apiformis Cl.						a					
Sciapteron tabaniformis Rott.					b			a			
Euproctis chrysorrhoea L.	a							aBc		Ab	a
Leucoma salicis L.		b			a					bc	
Lymantria dispar L.											b
Malacosoma neustria L.								a		a	b
Malacosoma castrensis L.					c						
Phalera bucephala L.							c	bc			
Mamestra persicariae L.								a			
Orgyia ericae Germ.				a	a						
Cossus cossus L.					b			a		a	
? Abraxas grossulariata L.							b				
Cephalcia abietis L.					ab						
Pristiphora conjugata Dahlb.							c				
Pteronidea pavida Lep.					c						
Pteronidea melanaspis Htg.	a										
Diprion pini L.										b	
Andricus collaris curvator Htg.		b									
Eucallipterus tiliae L.				ab			bc	c			
Elatobium abietinum Wlk.				c			a			b	b
Phyllaphis fagi L.				b	b		b				
Pineus pini L.								b			
Adelges laricis Vallot						b					
Gilletteella cooleyi Gill.			c	c	c		c				
Pemphigus bursarius L.					b						
Pemphigus spyrothecae Pass.					b						
Cryptococcus fagi Bärenspr.					b					b	
Matsucoccus sp.						a					
Eotetranychus telarius L.							a	c			

* incl. Noordoostpolder. ** incl. Oostelijk Flevoland.

Table II. The degree of infestation in the different provinces in the Netherlands.

Uitgaven:	begroting 1969	specificatie 1969	totaal
Vereniging			
Bestuur en administratie	f 2.500,—	f 1.721,65	
Diversen	—	f 636,05	
			f 2.357,70
Tijdschrift			
Drukkosten en porti	f 26.000,—	f 29.700,73	
Redaktie		f 1.430,78	
Honorarium		f 1.158,24	
Administratie		f 600,—	
Publikatie S.B.B. (extra kosten)	f 1.000,--		f 32.889,75
Publikaties			
Drukkosten en porti	f 4.500,—		f 4.095,74
Studiekring			
Uitgaven			f 164,—
Diversen	f 2.500,—		
Debiteuren			f 516,78
Voordelig saldo			f 6.391,04
	f 36.500,—		f 46.415,01

van Schermbeekfonds

Saldo	f 81,15

van Disselfonds

Koersverlies	f 150,—
Saldo	f 73,93
	f 223,93

Rekening van baten en lasten over 1969

Ontvangsten:	begroting 1969	specificatie 1969	totaal
Vereniging			
Aandeel contributies	f 3.500,—	f 2.106,88	
Aandeel donaties		f 2.055,—	
Rente	f 500,—	f 870,23	
Voorjaars- en najaarsvergadering		f 71,02	
			f 5.103,13
Tijdschrift			
Aandeel contributies en donaties	f 8.000,—	f 8.250,—	
Abonnementen	f 7.500,—	f 10.250,68	
Losse nummers		f 888,50	
Advertenties	f 2.000,—	f 1.538,88	
Bijdrage Bosschap	f 1.000,—	f 1.000,—	
Publikatierecht S.B.B.	f 5.000,—	f 6.000,—	
Gebonden jaargang		f 50,—	
			f 27.978,06
Publikaties			
Verkoop	f 9.000,—		f 12.801,32
Studiekring			
Contributies			f 532,50
	f 36.500,—		f 46.415,01
			f 81,15
Rente 2 spaarbankboekjes			
Rente min bewaarloon			f 72,—
Opbrengst stock-dividend			f 151,93
			f 223,93

Bezittingen:	balans per 31-12-'68	specificatie	31-12-'69
Vlottende middelen			
Postrekening	f 4.705,40	f 9.012,96	
Depositorek. I, gewone rente	f 9.360,55	f 7.682,78	
Depositorek. II, spaarrekening	f 6.360,—	f 11.408,—	
Kas	f 138,54	f 217,81	
			f 28.321,55
Debiteuren			
Contributies	f 2.820,—	f 195,—	
Donaties	f 2.112,—	f 80,—	
Abonnementen	f 4.334,50	f 410,50	
Studiekring	f 135,—	f 15,—	
Publikaties	f 3.031,94	f 506,42	
Advertenties	f 225,36		
Serie complete jaargangen	f 618,45		
Publikatierecht S.B.B.		f 6.000,—	
Verkoop losse nummers		f 24,50	
			f 7.231,42
Bosbouw in Nederland			
Vooruit betaalde kosten			f 1.562,36
Boek Bosbescherming			
Vooruit betaalde kosten			f 81,—
	f 33.841,74		f 37.196,33

van Schermbeekfonds

Grootboek N.W.S.	f 848,—	f 848,—	
Spaarbankboekjes	f 1.699,09	f 1.780,24	
			f 2.628,24
	f 2.547,09		f 2.628,24

van Disselfonds

Aandelen Robeco	f 3.066,—	f 2.916,—	
Alg. Bank Nederland	f 747,57	f 971,50	
			f 3.887,50
	f 3.813,57		f 3.887,50

Balans per 31 december 1969

Schulden:	balans per 31-12-'68	specificatie	31-12-'69
Crediteuren			
Porti enz. Kon. Ned. Heidemij	f 890,50	f 372,24	
Ponsen en Looijen	f 4.778,67	f 2.382,96	
Diversen	f 24,37	f 159,79	
Honorarium	f 481,75	—	
Redaktiekosten	f 475,26	f 561,83	
			f 3.476,82
Vooruit ontvangen bedragen			
Contributies	f 682,50	f 455,—	
Studiekring	f 50,—	f 45,—	
Donaties	f 25,—	—	
Abonnementen	f 312,70	f 415,—	
			f 915,—
Forstzeitschrift			
Vooruit ontvangen			f 187,50
Nog af te dragen			
Opbrengst "Bos voor Israël"			f 105,—
	f 26.120,97	f 26.120,97	
Kapitaal per 1-1-1969		f 6.391,04	
Winstsaldo 1969			f 32.512,01
	f 33.841,74		f 37.196,33

Kapitaal per 1-1-1969	f 2.547,09	f 2.547,09	
Bij: winstsaldo		f 81,15	
			f 2.628,24
	f 2.547,09		f 2.628,24

Kapitaal per 1-1-1969	f 3.813,57	f 3.813,57	
Bij: winstsaldo		f 73,93	
			f 3.887,50
	f 3.813,57		f 3.887,50